

volje, što se protive blaženstvu i slavi, tada će biti potpuni plod zasluga Kristovih i potpuna pobjeda članova njegove Crkve. Onda će Crkva Kristova sjati u potpunoj slavi i svetosti. Onda će odrezati i zasluženim mukama kazniti sve neprijatelje Crkve svoje, kako to opisuje sv. Pavao u poslanici Rimljanima.³² Zadnjega će neprijatelja: smrt — svladati u slavnom uskrsnuću svojih otajstvenih udova.

Zatim će slijediti *svršetak*, kad predade kraljevstvo Bogu Ocu, pošto je skršio »svako poglavarstvo i svaku vlast i silu«,³³ koje su se protivile i borile proti njemu i njegovu kraljevstvu. Onda će i Sin, Isus Krist, Glava s potpunim tijelom svojim: sa svim odabranicima biti podložen Ocu, koji je sve podložio Sinu: »A kad mu bude sve pokoreno, tada će se i sam Sin pokoriti onome, koji mu je sve pokorio, da bude Bog sve u svemu.«³⁴ Tako sv. Pavao. Tada će se oriti u nebu vječni »Tebe Boga hvalimo« jer je potpuna pobjeda, što ju je izvojtio Bog-čovjek, Duša Kristova!

M. Kulunčić D. I.

Problem katoličkoga filma

(Prigodom 40-godišnjice Filma)*

U nizu raznih jubilejskih proslava ne smije se zaboraviti ni 40-godišnjica filma, ove nesumljive i priznate vele-vlasti, koja ozbiljno konkurira i samoj štampi. Prvi osnivači kinematografije: braća Lumière (Louis i Auguste), Oskar Mešter i Max Skladanowsky nisu god. 1895. ni slutili, kako će nabujati onaj početni i živahni interes prigodom prvih i primitivnih produkcija; kako će već iza 4 decenija opstanka, uz saradnju kapitala i tehnike, premostiti brojne zapreke mjesta, vremena, klime, jezika, obzira.

1. HISTORIJAT I RAZVOJ

Puno je djela pisano o mehaničkim, optičkim, fotograf-skim, umjetničkim i literarnim problemima filma odnosno kina. Obični smrtnici nemaju ni pojma, koliko i kakovih peripetija mora da prođe čitava procedura: počevši od ru-

³² Rim. 8, 17. slij.

³³ 1. Kor. 15, 24.

³⁴ 1. Kor. 15, 28.

* Izostavljamo ovdje nabranjanje obilate literature i brojnih vrela i podataka.

kopisa i posljednje redakcije do konačne izvedbe u kino-kazalištu. — U svoje se vrijeme dosta raspravljalo i o tom, da li film uopće može svojatati pridjevak »umjetnosti«. Mnogi su to kategorički nijekali. Istina je svakako, da film može postati umjetnošću, no nažalost često zaista *nije*. Dublje raspređanje ove zanimljive teme ne ide u okvir ove radnje.

S filmom se pojavila nova umjetnost, koja stapa dvije stare umjetničke forme: slikanje i pripovijedanje. To se bez sumnje mora imati pred očima, kad se filmu sudi ili ga se osuđuje. I kritika mora voditi o tom računa, ako hoće biti stvarna.

Pojav filma kao takav moramo svakako s veseljem pozdraviti. Ne ćemo gledati uvijek samo pogreške i nedostatke, nego i nove mogućnosti forme.

A zašto nije kultivirana publika objeručke prihvatila filma kao dar Božji? Ukratko odgovaramo: Zato, jer je odmah ispočetka dospio u krive ruke. Razmotrimo i poredimo samo prvi nastup filma te štampe i škole!

Štampa se nije briskirala odmah u svom začetku. Crkva ju je podigla do prosvjetno-odgojnog čimbenika te poštivala njezinu dostojanstvenu misiju, dok ne nahrupiše oskrvnitelji u svetište...

Škola je pak od kolijevke svoje, kroz sva cvjetna mladenačka ljeta svoja, miljenče sv. Crkve, doklegod se u njezine tihe prostorije ne uvukoše nametnici zvane i nepozvane ruke te je u svoje vrijeme sniziše pače do tužna pastorčeta.

A film? — *Film* je nažalost odmah od svoga porođenja postao zahvalnim objektom nezasićnog i gramzljivog mamona. Usporedo pak, posve pojmljivo, kroči filmska industrija. Merkantilizam i materijalizam sa svim popratnim pojavama egoizma, senzualizma, nemoralna, ateizma, ponudio je filmu svoje ekskluzivne i neotuđive usluge. Filmske umjetnike smatralo se ljudima niže klase, slabijih sposobnosti, sažaljenja vrijednim stvorovima.

Kako graknuše u mnogim zemljama oni kod filmskog monopola, kad se »nepozvana i nepoznata« Crkva umiješala u njihov »posao«! No protiv zdravog ekonomskog razvitka i probitka nitko nije ustajao. Korio se jedino onaj sebični i uskogrudni merkantilizam.

Druga era nastade za film, otkada su angažirani pravi umjetnici: korifeji i »zvijezde« svjetskoga glasa. U kratkom se razdoblju podiže film do neslućene visine u svakom pravcu.

Danas gledamo, kako si film s pobjedničkim gestama i superiornim elanom utire stazu na sve kontinente. Zato se

često na visokim koturnima tako bahato šepiri. Kao i štampa i škola bez Boga!

Štampa prekoračuje pragove milijunima *katoličkih* domova. Zato imaju ovi neosporivo pravo tražiti, neka se poštuju katoličke svetinje, katolička sv. vjera i moral. Zato i plaćaju. Ne će li štampa ovako, a katolici će onako: kroz prozor s takovim novinama, časopisima, knjigama!

Škola prima u svoje prostorije i brojnu *katoličku* djecu. Posve je logično, da će se poštivati katolička vjera, da će ostati nepovrijeđeno katoličko uvjerenje. Ne zbude li se tako, što se čudimo, ako nezadovoljstvo raste, negodovanja se množe, protesti odasvuda sipaju sa strane savjesnih roditelja, revnih odgojitelja, objektivnih posmatrača!?

I Film! — Kao čudo moderne tehnike i kao novovjeko čedo naših dana . . . *nameće* se. Naliči čarobnoj slikovnici, po kojoj radoznalo i uzbuđeno prelistava staro i mlado. Budući pak da kino posjećuju hiljade i hiljade *katolika*, zar nije umjesno, ako ovi imperativno traže, da svi kino-faktori poštuju njihova opravdana i sveta očekivanja!

2. PSIHOLOŠKI MOMENTI.

A šta vuče zapravo široke mase u kino? Film je čarobnjak. On nešto pruža, za čim teži množina, koja nije bogzna kako izbirljiva; koja je jako obazriva i prema najslabijem i najsladunjavijem filmu. Svoju zagarantovanu popularnost ne zahvaljuje ona masa filmova svojim visokim moralnim i kulturnim osebinama, kojih često nema, i tekovinama, koje se češće gube u pustinjskom pijesku. Najdublji psihološki momenat jest: Stišavanje neublažene i neutažive i gladno-žedne čežnje, koje nije ispunio ili barem ekvilibrirao trnoviti svagdanji život, ali koja je »sadržana« kroz nekoliko desetaka časaka u kilometarskim iluzijama fantomske filmske vrpce. Premnogi su u prohujalim danima — ne znam kada — sanjarili o častima i uspjesima, o pustolovinama i pobjedama; milijuni su zanesenjački hlepili za veselom i ugodnom plovidbom s razapetim jedrima po modrikastom moru uz titraj neutrnjivih nada, — a kad tamo! — eto im dan na dan mukotrpnog krivudanja od posla do počinka, od počinka do posla: sve jednostavno, bljedoliko, prozajički, dosadno, zdvojno. U filmu, u tom bajoslovnom carstvu priča žele ljudi — svijesno ili nesvijesno — naći sve podražaje i poželjne podstreke za svoje ružičasto snatrenje i bujno maštanje te obilatu građu za svoje zračne kule, za stratosferska jedrenja, za gangsterske podvige . . . Usto, film ispunja jednu fatalnu prazninu time, što pogoduje onom pradrevnom, ucijepljenom nagonu za putovanjem u daleke, nevidene, nedohitne krajeve (osobito kod mladeži!), a koji im se nagon začas »realizuje« na bijeloj plohi vis-à-vis projekcionom aparatu.

Navedeni su momenti od presudne važnosti. Moramo ih uočiti i uvažiti, ne ćemo li da nam crtež o filmu bude tuširan ili retuširan do neshvatljivosti i nečitljivosti.

Golem postotak čovječanstva ne čita učenih knjiga niti stilistički dotjeranih radnji ni rasprava odličnih literarnih kvaliteta; ne pohađa klasičnih komada kazališnih ili diletantskih pozornica ni drama protkanih suptilnim aluzijama i analizama. Zašto? Ostavivši po strani peku-nijarne neprilike znamo, da vilovita fantazija i radoznalost tih slojeva ne nalazi poželjne i potrebite hrane. Puk kao takav zazire od napreza-nja uma, čuti neku duboko uvriježenu averziju od filozofijskih disputaci-ja, od oštroumnih i zakučastih doskočica, od genijalnih igara riječi, od doktrinalnoga odgajanja. U KINU pak — čuti se kao doma. Tamo nema kataloga ni popisa edicija: određenih za razne klase naobraženih i neukih; nema repertoira, koji bi nadilazio pučko shvaćanje. Ondje se svima ad oculos i ad aures pruža u shvatljivoj formi: radnja, rasplet, rješenje. Ondje si publika ne treba razbijati od posla i umora trudne glave. Baš obratno: to je ne umara već razveseljuje.

Poznato je, da je puk nekada volio i tražio razvučene i slikovite scene i igrokaze, samo da se po volji naužije i nasiti. Ne baš najsretnijom manipulacijom pošlo je moderno kazalište drugom stazom te si tako otuđilo najšire slojeve. Toga se odbačenog sredstva u horu lati film. I to privlači! Proriču, da će nadoći čas, kad će kazališna umjetnost prihva-titi metode filma.

No time svime nije rečeno, da misija filma nije kulturna za sve slojeve svijeta, kaošto je misija kazališta za elitu.

3. FILM KAO KULTURNI FAKTOR

Film je postao nosiocem kulture *svoje vrste*, samo ako se zgodno izgradi na granitnom fundamentu, a ne na pijesku. Ponovno ističemo, da je film odmah ispočetka sredstvom trgovačkog obogaćivanja. Kapital je aranžirao »velebne« pri-zore, »kolosalne« događaje, privukao prvorazredne »zvijezde« u svoje minuciozno dotjerane scene (pogotovu tonfilm!). Tako se zbililo ono žalosno, da su efekti, (iluminacije, dekoracije i sl.) postali *ciljem*, mjesto da ostanu ono, što uistinu jesu: *sredstvom*. Blistava vanjština i sjajni dekori potiskivali su u pozadinu jezgrovitije pripovijedanje i razvijanje *duševnih* problema. Tu se mora naći zlatna sredina, ne ćemo li, da se epiteton »kulturnog faktora« raspline u nešto drugo.

Upliv filma je golem. Utisak njegovih projekcija i to-nova je dubok. Učinak je silan.

Film je postao *uzgojiteljem i prosvjetiteljem* naroda. »Le film transforme le monde« ističe jedan svećenik god. 1928. prigodom prvoga međunarodnoga katoličkoga filmskog kongresa. Ta deviza očituje nesamo izjavu nego i ozbiljnu volju, da katolicizam sarađuje i izgrađuje kod filmskih po-duzeća. Katolicima doista nije svejedno, šta radi i kako dje-luje film.

Crkva je *uzgojna i prosvjetna* institucija par excellence za sve narode i sva vremena. Kod nje i s njom može i *film* kao kulturni faktor samo dobiti: odrekavši se dakako svojih omiljenih nastranosti i razvođenih ukusa...

Prije nekoliko godina piše u svečanom broju »*Deutsche Filmzeitung*« msgr. *Karlo Walterbach*: »Za nas katolike poprima svako kulturno smaganje još veću vrijednost, jer mi izgrađujemo kulturu na svrhunaravskom temelju religije, i jer svako kulturno djelovanje prožimamo vjerom i po vjeri ocjenjujemo. Religija nije za nas nešto, što leži postrance od puta života... Tu dobiva *film kao duševni životni faktor* istom svoju potpunu vrednotu; postaje uzgojilištem duševne strane čovjekove. Time se pak zvanje kino-vlasnika diže iz dubine kapitalističkog gramzenja za novcem u više sfere duševne kulture.«

Prosvjeta i pouka. Film po svojoj sretnoj prirodi može obogaćivati pojmovima i idejama, proširivati horizont uskoga shvaćanja, produbljivati i objašnjavati sve grane ljudskoga stvaranja i napretka; i apstraktne pojmove na zoran način. Što nenametljivije, to prihvatljivije! A za to se hoće prave umjetnosti. Golema sugestivna snaga servira nazore o svijetu, nosilac je ideja. Utoliko je svaki film i *tendenciozan* u dobrom smislu riječi (dakako, ako je bez disharmonija, bez neukusnosti, bez narivavanja). Praznim, čisto zabavnim filmovima: bez ikakve temeljne ideje — okreću se leđa. Osuđuju se i čisto »tendenciozni« filmovi t. zv. huškački (boljševički filmovi!), t. zv. moralni (seksualni! animirajući!), t. zv. socijalni (ekstremistički!), t. zv. religiozni (u nezgrapnoj formi, neukusnosti!).

S jedne strane znamo, da kino nije doktrinarna institucija, a da ipak mora prosvjećivati i poučavati; a s druge strane vidimo, da publika pohađa kino prvenstveno radi odmora, razonode, zabave, — da odahne. Zato neka je i prosvjetno-poučni film: zanimljiv i privlačljiv; u onaj utile neka uplete često opjevani delectabile! Zgodno piše M. Mikac (Nova Evropa): »Iako će broj poučnih, kulturnih i izrazito umjetničkih filmova u budućnosti bez sumnje znatno porasti, ipak će mase u kinematografima i u buduću najviše tražiti razonodu. To međutim ne može da se stavi na teret kinu, niti služi na štetu njegova ugleda. Radi se jedino o tome, da se ona zabava i razonoda, koju pruža kino, malo »oduhovi«. — Zbijeno i zgodno primjećuje poznati René Fülöp-Miller (u »Phantasiemaschine«): »Uvrstite i film u sklop moderne kulture i ne prepustite ga izraslinama ma kako grandioznih

instinkta. Čeličite u njemu one tendencije, koje idu za višim te očituju volju za kulturom. Zbratimite se s onim umjetničkim silama, koje u njemu djeluju i jačajte ih protiv brutalnog zahvata čistog merkantilizma.«

Kad je govor o filmu kao nosiocu kulture, željeli bismo svi mi bez izuzetka, da nam je omogućeno istaknuti i naš *nacionalni* repertoar filmova nesamo kod kuće nego i u stranom svijetu. Međutim osim poučnih, imamo malo toga.

Kod ocjenjivanja filma kao kulturnoga faktora ne smije se zaboraviti, da sinhronički: slika i pripovijeda. Krivo bi bilo, da se dekretiraju pravila jedne ili druge umjetnosti te narinu filmu kao kanon. Film staplja *slikanje i pripovijedanje u novu formu*. Ovaj fakat valja imati pred očima i kod literarne KRITIKE, koja sve, pa i film, prosuđuje sa staništa literarnih zakona i pravila. Pregledalo se kod toga, nažalost, da je filmska umjetnost vezana na vanjske, vidljive momente i prizore kao svoje »temeljne motive« i »glavne učinke«. A posljedica? Da su se zabacivala *ona sredstva*, kojima se film već po naravi svojoj služiti MORA. Što se mnogo filmova: punih odvratnih ljubakanja, nemogućeg žonglerstva, uzburkanih pustolovina, uklonilo i u koš bacilo, to nije šteta. Tu se radi najprije o jasnem principu.

Kod toga valja paziti, da se ne izgubi veza između filma i puka. »Ako se film miče bez prestanka u historijskim nošnjama, u bajoslovnom nakitu, koji je daleko od realnosti, onda postoji opasnost, da postane nekom vrsti svečane arabeske, koja kraj svoje apstraktne nezbilje nema šta da kaže puku o njemu samome i o njegovim prilikama. Masa pak ljudi imala bi opet da vidi sebe u filmu kao u zrcalu, u zrcalu dakako, koje je visoko obješeno te sili, da se pogled diže gore. Kino neka je tribina, gdje se ono, što pokreće društvo čovječje, diskutira u jasnim, lako shvatljivim, dirljivim slikama; ujedno neka je stjecište, gdje će svaki naći clakšicu za svoje svakidnevno breme; gdje se oslobađa svojih teških briga; promatrajuć scene, koje govore NJEMU kao pojedincu. Neka se ne vraća kući imajući u oku kojekakve blještave fate morgane divota i krasota drugih ljudi i drugih vremena, nego s utiskom, da NJEGOVO žiće nije posve zaboravljena i zabačena kapljica u moru života.« (Gad)

Iz toga ne slijedi, da će prosvjetno-poučni filmovi postati, kako neki vele, banalni i seljački. Neka se samo razvijaju raskoš i sjaj i čarobni sni; neka ima i tipično filmske i općenito čovječanske poteze, no i individualne *naših* današnjih ljudi. Programi će se ovako kvalificirati istovremeno kao umjetnički, i socijalni. Uzvišena misija ljubavi i utjehe i razumijevanja proširit će se i izvan uskih granica vlastitog doma, jer svi će gledaoci vidjeti i čutjeti i uvidjeti, da i drugdje imade bića, koja teže za ljubavlju, a zaziru od mržnje, koja trpe, a čeznu za olakšicom kao i mi, koja žele mir i procvat kao i mi. Eto zanosnog, uzvišenog zadatka! Zgodnog povezivanja svih velikih narodnih obitelji!

Uzgoj i zabava. Kino postaje uzgojilištem i zabavištem najširih slojeva. Film ide eminentno odgojni zadatak u sva-

kom pravcu: u moralnom, vjerskom, socijalnom. Pogotovu za *mladež*. Kulturni i poučni filmovi vrše idealnu zadaću po školama i zavodima svojom nenadmašivom zornošću i taktikom. Ako su na svom mjestu: poučavaju, upućuju, potiču, daju direktive, odvrćaju od stramputica, privode na dobre staze, oplemenjuju srce i volju, pročišćuju čuvstva i nagone, uzgajaju čitavog čovjeka: nižeg i višeg.

Skliskom pak nizbrdicom vodi čitavo jato t. zv. zabavnih i privlačljivih i reklamnih filmova. Nažalost!

Moderan čovjek XX. vijeka živi brzo, misli brzo, radi brzo. Ali naličje te brzine često je: površnost, miješanje vrijednosti. Iste osobine pokazuje film. Ne karakterizuje li film: brzina i nervoza? Ekspresno rekordna jurnjava? Rafinirano istančani podražaj? Tko će izbrojiti sve one detektivske, gangsterske, erotičke, preljubne scene, a i čitave filmove? I one, u kojima se moral s cinizmom krnji, a vjera i vjersko osvjeđenje bez skrupula izvrgava sažalnom smiješku ili čak preziru?

I čista zabava i razonoda mora imati nešto zdrave i jedre srčike i jezgre. Kulturni je čovjek na zamjernom stupnju kulture i čistih ideala u *svako* vrijeme, *svakom* zgodom, i u zabavi.

Kult duševnoga života podaje filmu dublinu, trajnu vrijednost, lovoriku umjetnosti. U toj se umjetnici rješavaju zaštetke života i putevi Providnosti, motre se pedagoški i psihološki problemi, i to zorno i lako shvatljivo, onako — recimo — usput; nastupa personificirani zločin i pravda, grijeh i krepost, ludost i mudrost: no bez neukusne golotinje i lascivnosti: svuda pobjeđuje pravda, krepost, mudrost: VIŠI čovjek, kruna svega stvorenja. Ako je pak negdje nadvladala nepravda, grijeh, zloba ili ludost, to je sve s tako otmjenim taktom udešeno, da se gledalac teškim srcem i suznog oka sjeća onih nezaluzenih i tuornih — ali od vječnoga Promisla pripuštenih — »pobjeda«. Ispunite repertoar onakovim filmovima, koji vedre naoblačeno čelo, koji dižu pognutu glavu, koji bez škodljivih surogata liječe i hrane radoznalost i maštu, koji stegnutom srcu uskoruju i osvježuju kolanje krvi, koji čovjeka ne ponizuju do životinje, iza kojih slijedi jedva primjetljivo no uspješno priznavanje vlastitih neurednih pokreta duše, koji ne lažu i ne laskaju i ne hine i ne pretvaraju se farizejski i ne nastupaju u mastilima i obrazinama, koji nisu raketa s prolaznim efektom — već *doživljaj*: da gledalac (odn. i slušalac) biva pravedniji prema ugnjetavanom, popustljiviji prema uvredama, obzirniji prema nesretnima, milosrdniji prema siromasima itd. Time navedosmo dalekosežni plan kod rješavanja zakučastih problema, problema posve savremenih kvaliteta!

Ali osim veselih i gipkih koračnica filmu u čast s pravom se čuje i potresna tužaljka i žalobna nadgrobnica nad toliko skrhanih žica i kreposti mladoga naraštaja, koje je hrlilo u kina — i grlilo smrt, koje u kinu nije našlo uzgojilište već trovalište i tresetište, nije našlo zlato nego blato. Pomno sastavljenih i ovjerovljenih statistika i argumenata nalazimo svagdje, zato ih ovdje izostavljamo.

Proniknimo u psihu djeteta, muške i ženske omladine, u bica sa živahnom fantazijom i neugasivom radoznalošću! Mladež ne prosuđuje

cjeline, ideje, već se hvata više ili manje pojedinačnih utisaka. S time kalkulira i film, taj moćan narkotikum pogotovu za mladenačku ćud i narav, u kojem se toliko puta iscereno predočuje život, onaj život, koji inače shvaća i najzaostaliји analfabeta . . . Ravnateljica Elza Schmucker piše: »Tko nije će film: taj se lišava jednoga od najuplivnijih faktora kod uzgoja. Za film se bori demon i anđeo, dan i noć.« — Nego, koliko puta zavlada NOĆ, koliko puta nadvlada DEMON!?

Katolici ne smiju ostati po strani, indiferentni, mlitavi, beščutni. Moraju se *djelotvorno* zanimati za široko filmsko područje: prosvjete, pouke, zabave, uzgoja, reklame, propagande.

4. MALO PO (KATOLIČKOM) SVIJETU

Prigodom privatne audijencije međunarodnoga katoličkog filmskog odbora (23. IV. 1934) reče sv. Otac među inim: »Katolici sviju zemalja na svijetu neka smatraju svetom dužnošću, da se pozabave s tim pitanjem (naime filma), koje biva iz dana u dan sve važnijim. Kino će još većma djelovati negoli štampa, jer bez sumnje nekoje filmove gleda više milijuna ljudi. Stoga je veoma poželjno, da se organizovani katolici sveudilj bave kinom u svojim crkvenim, radnim i društvenim konferencijama.«

Katolici su širom svijeta shvatili situaciju i prije toga, a riječi sv. Oca dale su im novih pobuda.

I. međunarodnom katoličkom filmskom kongresu u Haagu (23—25 apr. 1928) prisustvovali su izaslanici 18 država. Svi bijahu jednodušni u tome, da ne valja ostati u defenzivi nego spremno prijeći u ofenzivu. Radi toga utemeljiše »Međunarodni katolički filmski ured« (i za radio). Kao smjernice za zajednički rad postavljene su važne rezolucije. (Cf. »Stimmen der Zeit«, sv. 116, str. 357).

II. međunarodni katolički filmski kongres održan je g. 1930. u Münchenu, gdje zatražiše: filmsku cenzuru u svakoj državi, izdašnu obranu katol. vjere i katol. morala te zastupstvo u cenzurnim komisijama, zaštitu omladine pri pohađanju kina.*

Poljska. U katoličkim središtima, osobito u Varšavi, katolici su vrlo agilni: boreći se za KATOLIČKE filmove. Spominjemo filmski hva-

* Usput ističemo, da je veliki i krasan film »Golgota« izdalo »Međunarodno katoličko filmsko udruženje«, da je s uspjehom prikazivan i kod nas u Zagrebu. Katolička naša štampa ističe, da ovaj film nije htio primiti nijedan kinematograf osim kina »OLIMPA«: jer da su ostali u židovskim rukama; da su neki poduzetnici provodili i agitaciju protiv »Golgot« !!! (»Hrvatska Straža«, g. 1935, br. 254)

lospjev poljskom Lurdu (Čenstohovi) »Pod obranu Tvoju«, koji je oduševio i Čehe i Nijemce i Francuze.

Čehoslovačka je napredna. Već god. 1922. osnovao je u Brnu kino (Pax-film) pjesnik-svećenik Karlo Dostál-Lutinov. Sedam godina kasnije uskrsne u Pragu društvo Millenium-film, koje je dalo divan film o jubilarnoj proslavi 900-godišnjice sv. Većeslava. Od toga vremena neumorno radi i »Svatováclavska Liga«, središnjica češke Katoličke Akcije. Odmah dođućeg ljeta (1930) nikne u Pragu Leo-film, koji propagira dobre i čedne filmove u katol. duhu. Središnjica čsl. Orlovstva u Brnu razvija u vezi s Pax-filmom zamjernu kinematografsku akciju te izdaje lijepe godišnjake »Film«.

Njemačka se i tu iskazala. Ondje je filmska industrija uopće jako razvijena. No ne zaostaju ni katolici. München je centar katoličkog Leo-filma (ravnateljem je veoma agilan i zaslužan svećenik dr. Ernst), koji je već mnoge države opskrbio lijepim brojem zanimljivih filmova. Navodimo lijepi nijemi film »Sv. Elizabeta« (prigodom njezinog 700. rođenja), koji se davao u CENTRAL-kinu. — Idejno je jako uspješno nastupao Isusovac o. Muckermann i na internac. kat. filmskim zborovanjima. Svećenik dr. H. Könemarek postao je glasovitim radi svoga izuma, kojim usavršuje zvučno filmovanje.

Desetgodišnjicu svoga teškog i napornog i odgovornog rada slavi FDK (Filmarbeitsgemeinschaft der deutschen Katholiken). Povodom najnovijega zakona o kinu (16. II. 1935), kod čega su se pohvalno istakli i katolici, zapažamo i pozitivan uspjeh i plod sistematskog rada. Taj zakon hvale kao najbolji na svijetu, a jezgra mu je: da ozbiljno i beskompromisno štiti mladež; a ovu centralnu misao treba uvijek i uvijek isticati, da se kod praktične primjene što vjernije dosegne ideal i duh zakona (kraj svih raznih religioznih i pedagoških razlika). — Time su brojna katol. kina postala odličnim konsumentima i izdašnim privrednim faktorom, koji se ne može ignorirati. — S crkvene strane izabran je kulturni decernent njem. episkopata (sada biskup osnabriški) kao sigurna garancija i čvrsta spojnica; a sa službene filmske produkcije fungira jedna osoba, koja prima želje i predloge službenih čimbenika te se brine, da se saradnja odvija u redu, bez trvenja. Na što se prije nije moglo ni pomisliti, to se sada stvara pod korisnim (za obje stranke) pritiskom. Službeni je organ katolička filmska korespondencija »Film-Rundschau«, koji je uz nemale žrtve zašao već u drugi decenij opstanka.

Da znamo, s kime imaju njem. katolici posla, nije na odmet, ako se dodaju ovdje neke ranije brojke. Njemačka je filmska industrija investirala početkom god. 1928. oko 1 milijardu maraka t. j. jedanaestinu sveukupnog investicionog filmskog kapitala na svijetu. Već g. 1927. izrađeno je u Njemačkoj 870 kulturnih i poučnih i reklamnih filmova u dužini od 409 km, a to bijaše $\frac{1}{3}$ sviju prikazivanih filmova u Reichu; koncem navedene godine nabrojeno je ondje preko 4.300 kino-kazališta s 1.6 milijuna sjedala, ne brojeći 500 putujućih i zbornih i varietè-kinematografa sa 150.000 sjedala. (U isto je vrijeme imala Evropa 21.642, Amerika 20.500, a čitav svijet skupa 51.000 kina).

Nizozemska. Uzorna i kompaktna organizacija katoličkog dijela pučanstva proteže se i na filmsko područje. S osnovnom glavnicom od

1.7 milijuna holand. forinti osnovaše »Medunarodno katol. filmsko udruženje« sa svrhom, da proizvodi katoličke zvučne filmove. Glavni je tvorničar Brenningmeyer omogućio svojim novcem osnutak »Internationale Eidophon Gesellschaft«.

Belgija. Veoma dobro organizovanoj akciji prednjači intenzivnim radom i zamjernim sposobnostima kanonik A. Brohé, glavni tajnik Katol. kinematografske Centrale u Belgiji (koja posjeduje 300 svojih kina), a ujedno i predsjednik Internacionalnog katol. filmskog Ureda (Louvain, Rue de Tirlemont 108).

Francuska. Francuski katolici zauzimaju istaknute pozicije: i u internac. kat. film. pokretu. U prvom je redu pariski kanonik José Raymond, osnivač posebnog ureda: pokrenuvši g. 1927. mjesečnik »Le Dossier du Cinéma«, koji se g. 1933. prometnuo u tjednik »Choisir«: donoseći sedmično preglede, prikaze i ocjene s katol. stajališta. Ovaj je visoko naobraženi crkveni dostojanstvenik napisao i scenerij za film »Golgota«.

Organizaciju svoje vrsti provodi i pariska »Kuća Dobre Štampe« s posebnim odjeljenjem za kinematografiju. Izdaje filmski mjesečnik »Le Fascinateur«; širi i osniva župska kina po cijeloj zemlji. Pariski je župnik kan. Loutil glasovit sa svoga književnog rada pod pseudonimom Pierre l'Ermitte. Župnik Cézat predao se sav uskim filmovima Pathé Baby.

Italija. Milano je centar katol. kinematografske akcije sa svećenikom don Canziani-jem na čelu. Uzgojni je film postigao osobitih uspjeha: preko KA.

Ovom zgodom napominjemo, da je drž. filmski zakon od 1. X. 1927. odredio, da svakih 10 inozemnih filmova mora pokriti barem 1 domaći film; u tom smislu razvija neobičnu djelatnost službeni fašist. filmski propag. institut LUCE (L'Unione Cinematografica Educativa). Odlukom od 6. IX. 1928. podignut je u Rimu Internac. Institut poučnoga filma, komu je Duce ustupio ukusnu kuću u vrtu svoje vile Torlonia. Ravnatelj je ovoga zavoda dr. De Feo, poznat iz izdanja »Intercine« (In-nacion. kinematogr. revije) u 5 jezika i s »Medunarodnog kongresa poučnoga filma« u Rimu god. 1934.

Spomenuti nam valja i Rusiju, da vidimo, što i kako se zakleti dušmani svake vjere i kulture služe kulturnim tekovinama za intezivnu propagandu po zemlji i inozemstvu. Filmska je produkcija isključivo u državnim rukama, a to služi u prilog samoj proizvodnji i propagandi. Cenzura je neumoljiva i tiranska (i gledom na inozemne filmove!). Prema zadnjoj pouzdanoj informaciji »Stimmen der Zeit« (1935) brojila je Rusija prije rata 1.405 kina s 364.000 sjedala, a sada 30.443 kina s 4.862.000 sjedala; do g. 1938. kane podići broj kinematografa na 70.000. God. 1934. producirano je 278 tonfimova.

A kod nas? — Kad pogledamo malo oko sebe, vidimo, da se drugi narodi odlučnije i uspješnije laćaju posla. Kod nas je sve još prilično u povojima, no ipak se javlja gibanje i život. Slovenci su dobili prvi svoj katolički kino. »Prosvetna Zveza« dala je izraditi već više filmova kulturnog sadržaja (n. pr. o velikom ljublj. euharist. Kongresu). Duša je ove akcije svećenik Vinko Zor, koji se i perom ističe.

Kod nas Hrvata osnovan je odsjek filmske akcije (za zagrebačku nadbiskupiju) kod središnjice Katoličke Akcije, koja će hrvatsku katoličku javnost upućivati u opće probleme i praktičan posao putem katol. štampe i predavanja.

Zavirimo još malo u Aziju i Ameriku! — U *Kini* i *Japanu* sačinjavaju katolici malu no agilnu četicu, ali gdje koje naredbe vlasti pozdravljaju s veseljem i katolički podanici.

Filmska je cenzura u Japanu stroga. Državna cenzura cenzurirala je u god. 1935. filmova u ukupnoj duljini od 4.259 km; od toga je bez daljnega uništeno 21.3 km., a 7 km. s obrazloženjem, da prikazuju kriminalne scene, koje demoralizuju; s obzirom na mladež izrezano je iz raznih filmova 2.6 km. ljubavnih prizora.

U *Kini* je osnovano državno filmsko pouzeće »National«, koje je predzadnje godine upravilo apel na sve kineske producente: uzimajući stav protiv kriminalnih pustolovnih i nemoralnih filmova. Katolička agencija »Fides« izvješćuje, da je kineski gradonačelnik u Peipingu posve sporazuman s ciljevima pokreta, da se publika prije pouči, koji su filmovi nemoralni.

R. Muckermann piše negdje, da ne mislimo, te je ova briga oko očuvanja čiste narodne jezgre od najezde razornih filmova proistekla iz neke sebične ili minuciozne animoznosti kat. Crkve odn. katol. pedagoga, nego korijen seže dublje; on je etičke, vjerske a i nacionalne prirode. . .

Da gore spomenute riječi sv. Oca Pape nisu pale na neplodno tlo, vidi se očito iz nabujalog bojkota protiv prljavih filmova u

Americi. I supruga predsjednika Roosevelta izjavila se solidarnom s akcijom čišćenja. — Američki Isusovac Danijel Lord vodi živahan pokret protiv nemoralnih filmova, koji prate i inovjerci sa simpatijama te su n. pr. u Filadelfiji zatvorili 450 kina, samo da podupru ovo spasonosno gibanje.

Sva biskupijska glasila u Udruženim Državama Američkim (USA) imaju barem 7 milijuna pretplatnika. Nije dugo, što su sva ta dijecezanska glasila u isto vrijeme i zajednički najavila odlučnu borbu protiv nedoličnih i prljavih filmova te smjesta otpočeli popisivanjem članova za »Legion of decency«, »Legiju Pristojnosti« s lozinkom: *nečedan i nemoralan film . . . samo za nečedne i nemoralne ljude*. Uspjeh je posvema američki: nadmašio svako naše očekivanje. Broj se članova popeo ubrzo na 10 milijuna. Upisivali su se i židovi i protestanti.

Iz Hollywooda* izviru i šire se čitavim svijetom nebrojeni filmovi. mnogi, dakako, skandalozni, nemoralni, samo za ODRASLE!! Opetovno je Legion of decency pregovarala s Hollywoodom, da proizvodi samo *pristojne* filmove. Napokon je glavni odbor, videći, da se nije šaliti i da će se slabo zaradivati, dao obećanje, koje se tražilo. Iz toga ne slijedi.

* Hollywood (čitaj: holivud) jest danas najveći filmski grad. Leži u sjev.-američkoj državi Kaliforniji, istočno od Los Angelesa. Nakon g. 1910. privuklo je neobično blago podneblje i slikovita okolica preko 50 filmskih udruženja. Ono kojih 30.000 stanovnika nalazi pri tome lijepe zarade.

da Hollywood ne će producirati i loše filmove, nego da će ih slati u . . . Evropu . . . k nama! Predstavništvo »Legije Pristojnosti« uzelo je zadano obećanje na znanje, ali i na . . . ravnanje: poučeno ranijim iskustvima; obodriilo je ljude, ponudilo je svoju saradnju, ali je i istaklo, da će budnim okom pratiti i ocjenjivati filmove, i da će o tom sve milijune svojih članova redovito obavještavati. Ako se proizvađači filmova ne bi držali primljenih obaveza, zaključio je američki Episkopat, da će svim vjernicima diljem Amerike zabraniti na stanovito vrijeme posjećivati bilo kakav kino!

Navest ćemo još nekoliko riječi iz lista, koji je upravo američkim biskupima i vjernicima hollywoodski biskup Msgr. Cantwell: Većina današnjih zvučnih filmova (tonfilmova) naučava, da su zakon, čistoća žene i svetost braka preživjeli pojmovi, za koje se ne brine napredni Amerikanin . . . Pregledavajući kataloge modernih filmova buđi ti se misao, kao da si je filmska industrija postavila zadatak, da pokaže svijetu, koje je poduzeće »na visini«, kadro izraditi najgrešnije filmove. Među mnogim predočenim filmovima jasno se zapaža primjetljiva naklonost, da se općinstvo predobije *kršenjem naravnoga zakona*. Supstrat tih filmova sačinjavaju obično spolni zapletaji u svim mogućim oblicima. GRIJEH za njih uopće ne postoji . . . Iako nije film u cjelini nemoralan, a to je isprepleten škakljivim pojedinostima, surovim šalama, gdjekada i besramnim i blesavim prizorima. Ako bismo na podlozi američkoga kina htjeli zamisliti sliku obiteljskog života u Americi, to bi preljub bio neđužna pustolovina, koju bi si mogao priuštiti bez poteškoće svaki . . .

Neka se ne prigovara, da je to pretjerano, i da borba američkih katolika nije opravdana i potrebna. Evo nekih važnih informacija iz uglednoga »Hochlanda« (1928—9, str. 638). Tko bijaše na čelu američkih filmskih trustova? Tko se »očinski« brinuo za nepatvorenu filmsku »umjetnost«? — »Famous Players« vodi Adolf Zukor; doseljeni Židov iz Mađarske; šef »United Artists« je Hiram Abrams; prije navodno raznašač novina, a poslije se predao bioskopu; vođa »Fox-Film-Corporation« je mađarski Židov William Fox (zapravo Fuchs); zaposlen svojedobno u nekom poduzeću za čišćenje odijela; šefovi »Metro-Pictures-Corporation« su Loew otac i sin; u svoje ruke su povukli izvještaje 68 filmskih udruga iz cijelog svijeta i osobno su vodili preko stotinu kina; direktor »Universum-Film-Company« jest Karlo Lämmle (zapravo Julius Baruch); prije posjednik konfekcijske trgovine itd. — Američki filmski kapital razmahao se neobično jako poslije rata. Poredimo samo amer. Metro-Goldwyn (s 2—3.000 kina) i njem. Ufa (s kojih 200 kino-kazališta)! Amerika producira godišnje 300—400 filmova, a Ufa samo oko 60. Troškovi su američkih filmova doduše golemi, no pokrivaju se već u zemlji s 15—20.000 kina; posuđivanje u inozemstvo znači čistu dobit, te se mogu cijene u konkurenciji i plasiranju po volji snizivati: zato su Parufametovi (Paramount-Ufa-Metro-Goldwyn) u Njemačkoj jeftiniji negoli domaći filmovi. No i Njemačka nastoji da svoje filmove prilagodi američkom ukusu. Konačno: američki magnati filmskih trustova »kupuju« prvorazredne njemačke sile i »zvijezde« za svoj Hollywood, davaju visoke dolarske honorare, pa ovako slabe domaću proizvodnju.

Samo je američkom kapitalu uspjelo smoći pokriće golemih troškova n. pr. za gradnju čitave »Cathedral of Motion Pictures« s 4.000 sjedala; da podržava orkestar od 100 članova i 5 dirigenata, zbor od 100 pjevača, više orgulja, 14 prvorazrednih klavira, 21 veliko zvono, električnu instalaciju, koja bi sama mogla strujom opskrbiti jedan cijeli grad od 25.000 žitelja, 16 filmskih operatera, razne biroe (knjižnice, ku-paonice, bolnicu, dvorane, klubove, sport). Samo tekuci tjedni troškovi iznose preko 4 milijuna dinara, a sami filmovi proždiru kolosalne svote (n. pr. vele-film »Ben-Hur« stajao je preko $\frac{1}{3}$ milijarde din., a sudjelovalo je 150.000 učesnika!)

5. KATOLIČKA AKCIJA I ŠTAMPA

Naočigled svega, što je samo letimično navedeno, izbija očito, da katolicizam ne pobija tehnike i napretka, kako to neki tvrde. Nasuprot! Podupire i promiče. Ako film zaglavinja i zaluta te hoće da povuče za sobom i druge — osobito neiskusnu mladež — odlučno se protivi sv. Crkva protiv pri-tajenih rušilačkih metoda i ciljeva; neustrašljivo brani vjerske svetinje i moral, a s Crkvom po svem svijetu — i mi Hrvati katolici. Nikomu za volju ne će se Kristova Crkva odreći svoje časne i božanstvene misije: niti za volju gramzljivog merkantilizma i »čiste zarade«, koja ne probire sredstva, niti za volju šarenih agencija, koje lukavo šifriraju svoja »kulturna i etička« knjigovodstva, niti za volju užurbane poslovnosti i pseudo-umjetnosti.

A. Katolička Akcija, a s njom svi katolici, treba da preuzmu u svoje ruke odlučnu i živu *inicijativu*.

Film, ovu eminentnu i gorostasnu pojavu u socijalnom životu naroda, treba *popularizovati*. Mora mu se riječju i per-rom *utrti teren*.

KA imade svoj sveti, primarni, prevažni zadatak, da širi i utvrđuje kršćanska načela u svijetu; da u društvene slojeve unosi Krista Spasitelja, komu se opire danas bez-boštvo i bludnost. S Gutenbergovim pronalaskom pokročila je u svijet velevlast: *Štampa*, a s *filmom* opet jedna. Tko dandanas nema ovo dvoje, taj je slijep, kad treba gledati; taj je nijem, kad bi trebalo govoriti; taj je stopostotni invalid, kad bi valjalo razviti sve sile svoje: odbijajući demonske nasrtaje na Boga i njegovu sv. Crkvu, paralizujući i pobija-jući navale protiv sv. vjere i svetinja i posvećenih osoba, ne dajući da se rastače obitelj i kvari mladež.

B. Da se pak sigurnije i jedinstvenije postigne svrha: popularizovanja i sondiranja terena, nužno bi bilo glasilo *R F R* (katolička Revija za Film i Radio):

1. Gradivom *stručna i reprezentativna*. U svakom broju barem jedan solidan idejni članak; biografija kojeg istaknutog korifeja; raspored emisija; sadržaj i ocjena očekivanih filmova; kritika izvedbi s informativnim (koncert, drama, matineje, gostovanja itd.) i šarenim (anegdote, šale, pripovijesti, doživljaji, romani, novele, enigmatika) rubrikama. — Čitaoci moraju dobiti tečnu naknadu za nezdravo; ljubav treba produhoviti odbacivši sve životinjsko; psihološke probleme vjerenika i supruga iznositi s finesom i taktom, a ne brutalno; RFR mora svojim sadržajem osvojiti svoju publiku.
2. Tehnički *dotjerana i ukusno opremljena odmah na početku!* Mnogo ilustracija i crteža (nipošto ne slabih novinskih klišeja!). Ne smijemo se stidjeti: RFR izložiti i na salonskim stolicima.
3. *Jeftina*. U velikoj nakladi. Svakih 14 dana, jer ono samo, što se prigodimice negdje piše, kapljica je, koja ne gasi žeđu, — čedan je zalogaj, koji ne hrani šire slojeve.

Možda bi se dao prirediti i kakav *filmski kongres* za naše krajeve, gdje bi progovorili po izbor stručnjaci i zainteresovani čimbenici.

C. Uredništvo bi moralo raspolagati odborima stručno naobraženih sila i članova, po izbor dopisnika i istaknuto konstruktivnih elemenata, da si tako osigura opstanak i razvitak. Ako bi gdje izašla zgodna radnja, koja temom zasijeca na područje RFR, mogla bi se reproducirati (ekscerpirati), popularizovati. Kako bi n. pr. izvrsno poslužili RFR solidni radovi o Koncertnoj sezoni, o Opernoj sezoni, o Muzičkim priredbama, predavanja u Pučkom sveučilištu o filmu i sl.

Filmske i radio *edicije* stranih agencija (katoličkih i nekatol.) pružale bi dragocjenih poticaja, misli, planova, putokaza.

D. Filmovi. — Već jednostavna skioptikonska predavanja privlače publiku, a šta istom film, ton-film, hromo-film, televizijski film! — Mi katolici moramo energično posegnuti za filmom. On je i za nas eminentno kulturno-privredni faktor.

Koliko se udara na zlu štampu! S pravom! Knjige guta i čita sve, što nije analfabet. U takovoj situaciji nije dosta samo isticati: »ovo i ovo ne smiješ čitati«, »ona i ona je predstava zabranjena«. Čujemo naime: »E, pa daj nam, što smijemo; što je dozvoljeno!« — Dakle moramo producirati privlačljivu *katoličku* lektiru, izvrsne *katoličke* komade. To izvrsnije i privlačljivije, što imade više zlih stvari, jer niskim nagonima prija i slaba roba, samo neka ih podražuje.

I kod filma! — Zašto bojkoti i zabrane malo koriste? Jer ne možemo namjesto *loših* pružiti *dobrih* filmova. A ljude ipak nešto silom vuče u kino.

F C (kat. Filmska Centrala) je nužno potrebita.

1. *Za koga* bismo nabavili filmove? To nam mora biti jasno. — *Za zatvorene* krugove: klupskih, organizacijskih, društvenih dvorana dostajali bi i prosječni produkti. *Za javne* izvedbe i predstave, gdje je ukus delikatniji, očekuje se nadprosječni proizvodi, da ne bude sramote.

2. *Od koga* da posuđujemo odn. nabavljamo? — Kad nemamo svojih ateliera, od KATOLIČKIH centrala, a njihovom preporukom i od drugih proizvođača, ako im je dotične filmove katolička kritika povoljno ocijenila.

Najidealnije bi bilo, da katolici posjeduju svoju vlastitu produkciju filmova. Budući pak da to ne ide, neka *sarađuju svim* silama! * Stručnjaci nam savjetuju, da filmska udruženja na strogo katol. podlozi ne smiju ići *uporedo* s ostalom filmskom industrijom nego *zajedno* s njom i pod istim ekonomskim uslovima, hoće li prosperirati.

Nužno je, da se poznaju firme-pozajmljivaljke, i kakova se zarada može očekivati kod posuđivanja. Kad već cijelo filmsko poduzeće počiva na poslovnoj bazi, mora s time voditi računa i katolička filmska agencija.

E. Prostorije i aparature. Naše su prilike općenito tako skromne, te ne možemo doći do samostalnih *katoličkih* kinokazališta. No u svakom većem mjestu našlo bi se kakvih takvih prostorija u tu svrhu.

Skupe (osobito tonfilmske) aparature još je teže smoći. Jedini izlaz bio bi katol. *putujući kinematograf*, koji bi iz određenih centara, pod kontrolom i vodstvom centralnog od-

* Japansko filmsko poduzeće Nikkatsu u Kiotu dobilo je u svoje vrijeme nalog, da napravi film o mučeništvu 26 japanskih svetaca. Inicijativu dade i sve troškove preuze katolik g. Hirayama, koji potječe od kršćana iz 17. vijeka. Tekst je sastavio Isusovac P. Heuvers, profesor katoličke univerze u Tokiu, uz saradnju japanskoga svećenika tokijske nadbiskupije P. Totsuka (Cf. D. n. R., g. 1931).

Od marta o. g. počeo je izlaziti u Beogradu Ilustrovani filmski magazin »Film« kao »potpuno nezavisno glasilo«, s ciljem »da prikaže socijalnu ulogu filma, sadašnje pravo stanje filmske umjetnosti i industrije«, registrirajući »sve ono, što se dešava u oblasti filma u svim zemljama« (Iz predgovora). Ubrzo ćemo vidjeti, kako će prolaziti vjera i moral i KATOLIČKA filmska organizacija, jer i to mora doći do riječi, hoće li se »objektivno« izvješćivati. Prvi, nastupni broj nas nije o tom uvjerio, a ipak barem PRVI broj bi morao pokazati svoj potpuni program. Možda se varamo . . .

O *katoličkoj* kritici i njezinim svetim, neotuđivim pravima solidno raspravlja »Hrvatska Prosvjeta«, g. 1935, str. 105.

bora (uz predhodnu živahnu reklamu) obilazili mjesta svoga okruća. Niske ulaznice omogućivale bi najširim slojevima zdrav i potreban i poželjan užitak. U konzorciju bi ev. sudjelovali i dosadašnji kino-vlasnici, kojima bi ova katolička akcija donijela samo koristi (moralne i materijalne).

F. Kritika. Budući da se radi o *katolicima*, uzima se u pretres *katoličko* stanovište kod ocjene filmova, a s time će se morati računati, ako hoće vlasnici kina i filmski producenti privući *katoličku* publiku. Katolici ne će dati blatiti svoju sv. vjeru i moral, pa ni prikriveno.

Katolički kritičar mora film i tonfilm vidjeti odnosno i čuti, a nesamo pregledati rukopise!

Mi Hrvati nemamo još nikakve prave i solidne *filmske kritike* uopće, a pogotovu ne s *katoličkog* gledišta. Ono nešto, što često čitamo, to je *sadržaj i reklama*. To nije kritički prikaz kvalitetnih osebina.

Ako mi katolici ističemo kritiku s *vjerskog* stajališta, to ne znači, da samo to podvlačimo, nego da ispravnost svoga stajališta predpostavljamo, kad filmove preporučujemo. Mi smo za svako dobro umjetničko djelo, samo se neka ne diraju i krnje naše svetinje.

Dobar je onaj »Kinematografski pregled« u »Hrv. Straži« od 15. XI. 1935., samo ovakove stvari morale bi izlaziti: često, redovito, u velikoj nakladi (u smislu gornjih predloća) i doći *svima* u ruke. Sviđa se način ocjene filmova »Nataše« i »Križara«: monumentalnost, sadržaj, opći sud i sud katol. filmske centrale »Pax christiana« odn. »Legion of deceny«. Kako takova šta veoma odskaače od običnih »Tonfilmskih pregleda« u nas!

F R K : katolička Filmska i Radio Kritika mora da je na visini t. j. uz ostale odlike: *svestrana i stručna*. Katol. filmski i radio kritičar treba da obuhvati superiornim elanom, imponirajući spremom, cijelo područje filmske produkcije, izvedbe, glazbe itd.; da raščini nesamo formu nego i prodube sadržaj; da se snađe kod specifički filmskih osebina: znajući, kako film ima i svoje specifičke umjetničke zakone, da nije literarna već plastična umjetnost, da učinak nije vezan na riječi i pričanje već na simboliku i ritam optike; da ne mjeri prema »općim načelima etike i estetike« modernog liberalizma, nego u prvom redu prema *katoličkom* shvaćanju: uvažujući dakako tehničke, privredne, ekonomske momente.

Katolička će kritika beskompromisno upirati prstom u loše filmove, kojih ne će smjeti pohadati tuta conscientia nijedan uvjereni katolik. Odlučnim bojkotom dozvat će se od-

govorni čimbenici k pameti, da imaju računati s pristojnom publikom: bez pomoćnih rafiniranih draškala i pikantnih mamilja. — Čudno! Toliko se filmova kod nas odvija, toliko ima po gradu reklama i »probranih« ilustracija, a gdje smo vidjeli s debelim slovima, da bi se odvrćalo od bludnosti, blaziranog ljubakanja, ženidbene nevjere, zavađanja itd. itd., što se ipak u dotičnim filmovima krije!? U ovom ili onom časopisu ili liberalnim novinama nađe se po koji lijepi člančić, kad se raspravlja o filmu teoretski, ali, kad se radi o filmu, koji je već uvezen i plaćen i pribijen na reklamne ploče, onda ostaje samo jošte *ekonomski* momenat...!!

G. Cenzura. Nije teško pogoditi smjernice, koje će lebdjeti pred očima opreznih* cenzora.

Svakako treba odgovori na ova pitanja: 1. Je li film sadržajem *etički* na visini? — 2. Vrijedi li film kao *zabavni* film? — 3. Da li se film — što se sadržaja tiče — zabacuje djelomično ili posve?

Etički momenat igra dominantnu ulogu kod katol. filmskog kritičara i cenzora.

Ako *sadržaj* stoji etički visoko, a forma je slaba, to će obična stručna kritika i cenzura glasiti negativno taj film, jer ona prvenstveno pazi na čisto filmski niveau. No katolički cenzor ne će u tom slučaju tako tragički osuditi formu (osim ako je zaista ispod svake kritike!), nego će gledati kroz prste te pozitivno iznijeti podrobnosti: gdje su nedostaci formalnog izražaja (nefilmski rukopis, régisseur, glumci, nametljiva teatralnost pojedinih uloga, nespretnost ili nesposobnost ili nemarnost fotografa, manjak produktivnog kapitala i sl.). Ovakova cenzura naći će i kod stručnih kritičara prijatnog odjeka, vrijednost, poštivanje, jer nosi biljeg objektivnosti i pravednosti.

Ako je pak *forma* dobra, a sadržaj loš, opet se razlikuje kat. cenzura i kritika od one odviše liberalne, koja na račun uspjele i briljantne forme ne mari za sumnjivi ili zao sadržaj. Katolička će cenzura ponajprije ispitati sadržaj, što i koliko valja izlučiti, ali ne će ostati strančarska i kratkovidna za

* Značajnu ilustraciju napominje Petar Rumler (D. n. R., 1931, str. 485). U svoje mu je vrijeme odvijala u Rimu milanska firma film »Josip u Egiptu«, koji je pohvalio i preporučio sam kardinal Ferrari. Ovaj krasan film poslat bi za njim u Beč. Kako li se razočarao, kad ugleda: trgovanje s ropkinjama, nuditete, lascivnosti, scene, kojih u Rimu nije gledao! Što se zbilo? Iza visokog priznanja, koje si je isposlovala dotična firma, slala je u inozemstvo DRUGO izdanje!!

odličnu formu, koju će pohvaliti i dostojno istaknuti, no požaliti, što si tako eminentan pothvat nije našao podesniji i prihvatljiviji »libretto«.

Zabavni je film također dobro štititi — ta on nosi rekord u skali filmova! — samo ako se katoličko osjećanje kod toga nikako ne vrijeđa, i ako ne djeluje surovo, banalno, nemoralno. Usto neka i zabavni film sadržaje ideja: neka ne bude prosti »kič«.

Ispravno upozoruje poznati »Tonfilmski pregled« (6. I. 1936.), da tako rijetko čitamo kod oglasa i reklama opasku: »za mladež zabranjeno«, te bi se prema tome zaključivalo, da je sve u redu. A ipak nije. »Nažalost ima vrlo mnogo filmova, kojima nedostaje u više ili manje onog elementarnog ljudskog morala, bez koga se ne bi dalo ni zamisliti uredno ljudsko društvo.« »... trebalo bi sa više pažnje vršiti cenzuru filmova pa pojedine scene ili dati rezati ili pak cio film zabraniti za mladež.« — Primjećujemo, da mjerilo cenzuriranja: što mladež pokreće i uzbuđuje i kvari, ne reprezentiraju niti izivjeli starosjedioci-posjetioći kinematografa niti laksisti niti rigoristi, nego oni, koji istinski žive s mladeži i za mladež, te su psihološki-pedagoškim okom i srcem dublje i ispravnije prozreli i obuhvatili mladenačku psihu. Utoliko završnu izreku navedenog priloga, da mladež »treba tek sačuvati od lažnih istina i lažnog morala« ispravljamo ovako: »Čuvajte nam mladež od laži i nemorala i protuvjerskih zabluda i napadaja!« Kina neka nam odgajaju čudorednu i karakternu omladinu!

Tu se ne igra skrivača s aluzijama i iluzijama, nego treba proniknuti dalekosežne probleme* i razmjere, koji su i te kako na srcu svim prijateljima nadobudne uzdanice Crkve i naroda.

Vidovitom pronicavošću čeznu neki (n. pr. dr. T. Weber u ovogodišnjem »Gralu«) za *religioznim filmom budućnosti*, koji će niveau gnjecavog i sladunjavog filma dignuti u neslućene, čišće sfere. Zaletimo se na čas u područje muzike: i gledajmo Haydnovo Stvaranje, Beethovenovu Devetu, Wagnerov Parsifal! — Za epohalni film budućnosti treba da nam se istom rodi genijalni i bogoduhi umjetnik, koji će u jednoj osobi koncentrirati sve slikovito-pokretne i ritmičko-glasovne komponente te u novu eru projicirati gigantsko umjetničko filmsko remek-djelo. *Vj. Lončar (Dr. Z. A.)*

* Nadbiskup Kordač piše prije nekoliko godina u »Internacionalnoj reviji poučljivog filma«, da se katolički filmovi ne smiju ograničiti na žića svetaca i pobudne prizore njihovog života, već usredotočiti sve sile na SOCIJALNA pitanja sadašnjice.